



Kafkasya'nın barış ve işbirliği bölgesi olma fırsatı kullanılacak mı?

Azerbaycan ile Ermenistan arasında 27 Eylül 2020'de başlayıp 10 Kasım 2020'de sona eren 44 günlük savaş sadece Karabağ sorununun değil, genel olarak Güney Kafkasya'nın, muhtemelen Avrasya'nın ve belki de, çok iddialı gibi gözükecek ama, dünyanın geleceğinin şekillenmesi açısından çok önemli olabilir.

44 günlük savaş sonuçları itibariyle öncelikle 1990'ların başında sorunla ilgili ortaya çıkarılmış yapay (dış müdahaleler sonucunda oluşturulmuş) sonucu, tarafların savaşma kapasitesine, becerilerine ve iradesine ilişkin yanlış havayı ortadan kaldırdı, bölgedeki gerçek güç dengesini ortaya çıkardı. 44 günlük savaşın sonuçları özellikle Ermenistan toplumunun, ama aynı zamanda Ermeni lobisinin ve üçüncü ülkelerin 1988-1994 döneminde yaşananlara ilişkin oluşturmaya çalıştıkları tablonun yapay olduğu, savaşın ilk aşamasının sonuçlarını Azerbaycan ile Ermenistan arasındaki güç dengesinin değil, dış güçlerin müdahalesinin belirlediği tezini doğruladı.

Hatırlanacağı üzere savaşın ilk aşamasında dış güçlerin ciddi askeri, ekonomik ve siyasal desteğini alan ve iç istikrarını önemli ölçüde koruyan Ermenistan dış güçler tarafından iç istikrarı sürekli bozulan, iç savaş riski yaşayan, ciddi askeri destek bulamayan Azerbaycan'ın topraklarını işgal etmiş, katliamlar ve hatta soykırım gerçekleştirmişti. Ermeni tarafı sürekli olarak dış güç boyutunu bir tarafa bırakarak sanki savaşın ilk aşaması sadece Ermenistan ile Azerbaycan arasında yaşanmış (hatta bazen sadece Hankendi'ndeki Ermeni silahlı gruplarıyla Azerbaycan arasında yaşanmış) gibi yapay bir tablo oluşturmaya, buna hem kendilerini hem de yabancıları inandırmaya çalışmaktaydı. Azerbaycan yetkilileri Ermenistan'ın Azerbaycan topraklarını işgal altında tutmasının ne uluslararası hukuka ne de bölgedeki gerçek güç dengesine uygun olmadığını, barış girişimlerinin gerçekçi ve uluslararası hukuka uygun, aynı zamanda sonuç alıcı olması gerektiğini sürekli vurgulasalar



da Ermenistan da, sorunu çözmək için daha ciddi davranması gereken uluslararası örgütler de bunu anlamadılar.

Ermenistan belki BM Güvenlik Konseyi'nin Karabağ sorununa ilişkin 4 kararını (işgalin biran evvel ve kayıtsız şartsız yerine getirilmesi talebini) yerine getirmiş olsaydı, bölgenin kaderi çoktan değişmiş olurdu. Fakat Ermenistan'ın işgalci, sorunu çözmekle yükümlü kurumların umursamaz tavırlarındaki ısrarı 44 günlük savaşı kaçınılmaz etti. Bu savaş sonrasında Ermenistan ve Rusya yetkilileri dahil olmak üzere herkesin ortak kanaati (ve zaman zaman yapılan açıklamalar), eğer Rusya 10 Kasım 2020 itibariyle savaşı durdurmasaydı en fazla üç gün içerisinde Azerbaycan'ın tüm topraklarını Ermenistan ordusundan temizleyeceği (Azerbaycan topraklarındaki işgalci Ermenistan ordusuna ait askerlerin sınır dışına atılacağı ya da etkisiz hale getirileceği) yönünde olmuştur.

Tabii ki, burada Türkiye'nin ve Rusya'nın konumlarının ve birbirlerine yönelik yaklaşımlarının da iyi analiz edilmesi gerekiyor. Türkiye günümüzde 1990'ların başındakinden daha güçlü ve daha kararlı bir konuma sahip. 1990'ların başında Türkiye'deki bazı yetkililer Rusya'yı neredeyse İkinci Dünya Savaşı sonrasındaki Sovyetler Birliği olarak görüyordu ve ciddi çekingenliğe sahipti. Bunu Karabağ sorunu örneğinde de görmekteyiz. 1993 yılında Ermenistan dış destekle Azerbaycan'ın Kelbecer rayonunu işgal ederken Başbakan Süleyman Demirel Azerbaycan'a açık destek verilmemesinin gerekçesi olarak "oraya gidersek karşımıza Kızıl Ordu çıkar" ifadelerini kullanmıştı.

Ama 44 günlük savaş sırasında Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan'ın tarihe geçecek **"Putin'e kırmızı çizgilerimizi de söyledik. Bunlar aşılsa babamızın oğlu olsa gözümüz görmez"** ifadelerine şahit olduk (hatırlanacağı üzere Erdoğan 27 Ekim 2020'de Rusya Federasyonu Devlet Başkanı Vladimir Putin ile yaptığı görüşme sonrasında Putin'e şu ifadeleri söylediğini açıklamıştı: "Artık bu işe gelin bir son verelim. İstersen bu işi birlikte



çözeriz. Siz Paşinyan’la bu görüşmeleri yapın, ben İlham kardeşimle yapayım. Bu işi tatlı bir yere bağlayalım. Heyetler görüşsün. Ama bir şeye karar verelim, bu işi çözecek miyiz, çözmeyecek miyiz? Biz samimiyiz. Bu adımı atalım... **Kırmızı çizgilerimizi de söyledik. Bunlar aşıldığında babamızın oğlu olsa gözümüz görmez.”)**

Gerçi, Rusya da o yıllara nazaran daha güçlü ve daha kararlı (daha sonuç alıcı politikalar ürete biliyor) gözüküyor. Fakat 1990’ların başında Rusya Türkiye’yi NATO’nun Rusya’ya yönelik ön cephe hattı olarak görüyordu, ama günümüzde çok farklı bölgelerde işbirliği yapabileceği müttefik adayı olarak görmektedir. Ayrıca Rusya ile Türkiye arasındaki ilişkilerin niteliğinin değişmesinin, özellikle Erdoğan ve Putin’in dış politikada yakın dil kullanmalarının (“sözünün eri olmak”) da önemi vardır.

1990’ların başında Rusya’nın kaybettiği alanları Batı kazanıyordu, Türkiye daha çok seyrediyordu (ya da seyretmek zorunda bırakılıyordu). Şimdi ilk defa eski Sovyet coğrafyasında bir ülke (Azerbaycan) Rusya’nın desteklediği ülkeye (ya da güce) karşı savaş kazandı. Bu kez Türkiye kazanan tarafta, seyirci rolü bölgeye yönelik politikalarının doğal sonucu olarak Batı’ya verilmiş.

Savaş boyunca Türkiye ve Rusya’nın sergiledikleri tutumlara ilişkin çok farklı değerlendirmeler yapmak elbette mümkün. Fakat en gerçekçi olanı şu ki, Türkiye ve Rusya savaş boyunca müttefiklerini müttefikliğin tüm gereklerini yerine getirerek desteklerken açık şekilde karşı karşıya gelmemeye özen gösterdiler. Bunda belki Erdoğan’ın “kırmızı çizgi” uyarısı da önemli oldu.

44 günlük savaşta aynı zamanda Türkiye-Rusya ilişkileri test edildi, iki ülke arasında derin krize ve belki de çok yıkıcı bir savaşa yol açabilecek bir sorun 10 Kasım 2020 itibarıyla iki ülke açısından yeni bir işbirliği alanı fırsatı ortaya çıkardı. Son 30 yılda ilk defa sonuçlar



uluslararası hukuka ve bölgedeki güç dengesine çok uygun. İlk defa hem bölge hem de sorunun tarafları üzerinde etkili olan güçler (Türkiye ve Rusya) arasında bu kadar iyi bir diyalog var. Ve tabii ki, bundan herkes memnun değil.

Uzun yıllar boyunca sorunu 3 ülkenin çözmesi bekleniyordu (Rusya, ABD, Fransa). Şimdi gerçekten sorunu 3 ülke çözmek üzere, ama yeni listede iki ülkenin ismi farklı: Azerbaycan, Türkiye, Rusya. Ve bundan ciddi rahatsız olan etkili 3 dış güç var: İran, Fransa, ABD. Tabii ki, Ermenistan da önemli ölçüde rahatsız, ama çok etkili bir konumda değil.

İran, Fransa ve ABD rahatsızlığını çok açık belli ediyor. İran ve ABD daha çok her iki tarafa Rusya'nın kötülüğünü (Ermenistan'a Rusya'nın onu nasıl yalnız bıraktığını, Azerbaycan'a ise Rusya'nın onun tüm topraklarını Ermenistan işgalinden kurtarmasına nasıl engel olduğunu) anlatmaya çalışıyor. Fransa ise özellikle Türkiye karşılığı üzerinden Ermenistan'ı yanına çekmeye, Ermenistan iç politikası ve sorunun geleceği (dolayısıyla Güney Kafkasya'daki gelişmeler) üzerinde etkili olmaya çalışıyor.

Türkiye'nin askeri olarak Güney Kafkasya'ya varlığı ve Ermenistan ile ilişkiler konusundaki iyi niyeti bölgenin geleceğinin birlikte inşa edilmesi için ciddi fırsatlar sunmaktadır. Türkiye-Ermenistan-Azerbaycan güzergahı klasik Doğu-Batı (Azerbaycan-Gürcistan-Türkiye) ve Kuzey-Güney (Rusya-Azerbaycan-İran) hatlarına farklı nitelikler kazandırabilir. Rusya ve Türkiye'nin ortak Avrasya ve ortak küresel sistem vizyonları Karabağ sorununun tam çözümüne ve Güney Kafkasya'nın geleceğine (Güney Kafkasya'nın barış ve işbirliği bölgesi olması anlamında) olumlu yansıyabilir. Azerbaycan-Türkiye, Azerbaycan-Rusya ve Türkiye-Rusya ilişkilerinde dikkatli olunması, üçüncü güçlerin ikili ilişkilere yönelik muhtemel provakasyonlarına karşı tedbirler alınması gerekmektedir.

Bu anlamda Ağdam'daki Türk-Rus Ortak Ateşkesi İzleme Merkezi ve Rus Barış gücü sadece



Ermenistan (ya da bölgedeki silahlı Ermeni gruplar) ile Azərbaycan arasında savaşın yeniden alevlenmesinin değil, belki de üçüncü güçlerin bölgedeki gelişmelere müdahalesinin önlenmesi bakımından daha önemli bir role sahiptir.

Günümüzde Türkiye ve Rusya'nın çıkar çatışması yaşadıkları alanlar da az değildir. Fakat her ikisi daha çok sayıda ve daha önemli konularda aynı üçüncü merkezlerden tehdit algılıyorlar ya da kendilerine bu güç merkezleri tarafından baskı yapılmaya çalışılıyor. Aralarındaki olumsuz ilişki ikisini de üçüncü güçler karşısında çok zayıflatabilir. Her iki taraf bunun farkındadır. Ama iki taraf onları ortak tehditlerden daha çok ortak çıkarların birleştire bilme olanağını da daha ciddi bir biçimde farkettileri zaman Güney Kafkasya'da kalıcı barışı sağlama olanağı daha da artacaktır. Tabii ki, bunun için Ermenistan'ın 44 günlük savaşın sonuçlarını doğru okuması, 20. yüzyılın başlarındaki ve sonlarındaki hatayı (üçüncü güçler tarafından komşularına karşı kullanılan araca dönüşme hatasını) tekrarlamaması gerekecektir.

Kaynak: <https://www.aa.com.tr/tr/analiz/kafkasya-nin-baris-ve-is-birligi-bolgesi-olma-firsati-d-egerlendirilecek-mi/2145006>